

DOI 10.51558/2490-3647.2023.8.2.669

UDK 004.738.5:364.624.6-053.6
004.738.5:159.922.8

Primljeno: 21. 05. 2023.

Izvorni naučni rad
Original scientific paper

Nermin Mulaosmanović

POVEZANOST VIRTUALNOG PONAŠANJA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA SA ANKSIOZNOŠĆU I ŠKOLSKIM USPJEHOM ADOLESCENATA

Današnja generacija mladih uronjena je u virtualni svijet, što sve češće dovodi do negativnog trenda – socijalno izoliranih pojedinaca. Tokom zadnjih godina došlo je do ubrzanog razvoja društvenih mreža, što je ostvarilo poseban uticaj na mlade. Brojne su posljedice koje nastaju: anksioznost, depresivnost, iritabilnost, nemir, česte promjene raspoloženja. Problem kojim se bavi rad jeste veza između virtualnog ponašanja na društvenim mrežama sa anksioznošću adolescenata, dok je cilj bio procijeniti virtualno ponašanje mladih u odnosu na spol i školski uspjeh kao i odnos virtualnog ponašanja na društvenim mrežama sa anksioznošću u funkciji podizanja svijesti o značaju preventivnog djelovanja i zaštite mentalnog zdravlja adolescenata. Istraživanje je urađeno na prigodnom uzorku od 215 srednjoškolaca, starosti od 15 do 19 godina sa području Tuzlanskog kantona, Bosna i Hercegovina. Uzorak je činilo 117 muških (54,42 %) i 98 (45,58 %) ženskih ispitanika. Korišten je upitnik procjene virtualnog ponašanja na društvenim mrežama (VPDM) koji se sastoji od 6 subskala (zavisnost od DM, otuđivanje, socijalizacija, negativan stav, samoprezentacija i virtualni self). Anksioznost je mjerena pomoću skale za procjenu anksioznosti (AT 29). Rezultati ukazuju na pozitivnu povezanost svih ispitivanih aspekata virtualnog ponašanja na društvenim mrežama sa anksioznošću. Kada su u pitanju spolne razlike u ispitivanim aspektima virtualnog ponašanja, dobijeni rezultati pokazuju da djevojke ostvaruju statistički značajno veće rezultate na dimenzijama zavisnost od društvenih mreža i virtualno otuđivanje u odnosu na mladiće, dok se na ostalim aspektima virtualnog ponašanja ove spolne razlike nisu pokazale statistički značajnim. Također, u istraživanju je utvrđena negativna povezanost između školskog uspjeha i aspekata virtualnog ponašanja, izuzev

virtualnog otuđenja. Navedeni rezultati upućuju da su potrebne osmišljene strategije za preventivno djelovanje u cilju racionalnijeg korištenja društvenih mreža, očuvanja mentalnog zdravlja mladih i njihovog boljeg školskog postignuća.

Cljučne riječi: virtualno ponašanje na društvenim mrežama; anksioznost; školski uspjeh; adolescenti

UVOD

Početkom XXI vijeka društvene mreže doživljavaju ekspanziju, što ih dovodi u sam vrh popularnih oblasti na Internetu. Facebook, MySpace, Twitter i slični servisi su za samo sedam godina postali globalna pojava. Društvene mreže predstavljaju Internet servise za komunikaciju, održavanje i širenje socijalnih kontakata (Biro, Smederevac i Novović 2009). Razvoj i ekspanzija aktivnosti vezanih za društvene mreže je posljedica brzog razvoja tehnologije koja je cijenom i jednostavnošću upotrebe postala pristupačna mnogobrojnim korisnicima. Internet danas značajno određuje formu, način i sadržaj komunikacije, te stoga dominira u čovjekovom životu. Mladima je Internet postao najznačajniji izvor informacija, a sve češćeje i mjesto za opuštanje, razonodu i socijalne interakcije. Smanjeni kontakt licem u lice umanjuje tradicionalno podržavajuće okruženje koje može pomoći mladim ljudima da se nose sa izazovima adolescencije.

Funkcionisanje društvenih mreža bazirano je na kreiranju virtualnog profila koji predstavlja ličnu prezentaciju osobe na Internetu, a preko kog se potom ostvaruje komunikacija sa drugim korisnicima. Internet ne omogućava osobama samo da budu ono što nisu, nego im omogućava i da istaknu one aspekte sopstvene ličnosti koji teže dolaze do izražaja (npr. skrivene talente i kompetencije). O privlačnosti komunikacije putem Interneta govori i podatak da je za mnoge korisnike on postao predmet patološke vezanosti i kompulsivne upotrebe (Bugarski 2003). Nemoguće je pobjeći od novih tehnologija, ali moramo da naučimo koristiti ih na primjeren način.

Uglavnom se ističe šest dimenzija virtualnog ponašanja na društvenim mrežama (DM), a to su: zavisnost od društvenih mreža, virtualno otuđenje, socijalizacija putem društvenih mreža, negativan stav prema društvenim mrežama, samoprezentacija i doživljaj virtualnog profila. *Zavisnost od DM* opisuje se kao ekscesivna upotreba DM koju odlikuje nemogućnost kontrole vremena provedenog na njima i prokrastinacija drugih obaveza zbog aktivnosti na DM. *Virtualno otuđivanje* ukazuje na generalnu

preferenciju DM u odnosu na druga realno-životna iskustva. Ispitanici sa visokim skorom na ovoj dimenziji pokazuju tendenciju ka povlačenju iz aktivnosti koje potiču iz off-line svijeta i izbjegavaju integraciju poznanstava iz DM sa životom van mreže. *Socijalizacija putem DM* opisuje korištenje DM za pospješivanje socijalnog života. Osobe sa visokim skorom na ovoj dimenziji koriste DM za zasnivanje novih prijateljstava koja često bivaju prebačena iz on-line u off-line okruženje i koja za osobu imaju jednak status kao prijateljstva iz realnog života. Četvrta dimenzija se odnosi na *negativan stav prema DM i njihovim korisnicima*. Komunikacija putem DM se percipira kao bezlična, sterilna puna pretvaranja i stereotipa, a korisnici ovih servisa kao prijatvorni, neiskreni i besposličari. Peta dimenzija nazvana *samo-prezentacija* u cilju postizanja seksualne stimulacije opisuje namjerno uljepšavanje i filtriranje informacija o sebi sa namjerom da se osvoji nečija naklonost i simpatije, često u svrhe postizanja realnog ili virtualnog seksualnog iskustva. Šesta dimenzija skale VPDM obuhvata *doživljaj virtualnog profila* kao nosioca identiteta osobe, odnosno medijuma za prenošenje važnih informacija o sebi ostalim korisnicima (Biro, Smederevac i Novović 2009).

Složenost definisanja različitih oblika anksioznosti i formi anksioznih poremećaja nerijetko je osujećivala izazove istraživanja i mjerenja ovog fenomena. Anksioznost je stanje iracionalnog straha i s njim povezanih različitih ponašajnih smetnji. Sačinjavaju je tri osnovne komponente fiziološka, subjektivna i bihevioralna (Marić 2002). Prema Krnetić (2006) anksioznost se definiše kao odgovor ljudskog organizma na percipiranu opasnost ili prijetnju u budućnosti. Anksioznost se obično opisuje kao difuzan, neprijatan osećaj nelagodnosti, praćen simptomima autonomnog sistema (Borovčanin i sar. 2008). Neugodan osjećaj opće tjeskobe, napetosti i zabrinutosti praćen je aktivacijom autonomnog živčanog sistema (Begić 2016)

Fiziološku komponentu čini čitav set unutrašnjih tjelesnih promjena u vidu uzbuđenja organizma koje obično pomažu obnavljanje narušene ravnoteže između organizma i sredine. Subjektivnu komponentu čini introspektivno dato afektivno stanje u kojem obično kao medijator učestvuje interpretacija. Bihevioralnu komponentu čini karakterističan obrazac ponašanja koji podrazumijeva interakciju sa sredinom i predstavlja ekspresiju uzbuđenog fiziološkog stanja i manje-više agitiranog psihološkog stanja. Sve tri komponente su u cirkularnom i interkativnom odnosu. Prema Spielbergeru i saradnicima (1970; prema Biro, Smederevac i Novović 2009) anksioznost se može posmatrati kao stanje i crta ličnosti. Crta anksioznosti odnosi se na postojanje stabilnih individualnih razlika u sklonosti da se odgovori stanjem anksioznosti pri anticipaciji prijetućih situacija. Za razliku od tranzitornog stanja

anksioznosti, crta anksioznosti predstavlja stabilnu dispoziciju, a konzistentnost anksioznog reagovanja odnosi se na širi spektar situacija i na vremensku stabilnost ove sklonosti (Biro, Smederevac i Novović 2009). Prema Bardak-Ćurko (2020) potrebno je napraviti distinkciju između anksioznosti i stanja straha. Naime, strah predstavlja emocionalnu reakciju pojedinca na prijetnju koja je aktualna i stvarna, dok, s druge strane, anksioznost podrazumijeva percepciju i predviđanje neke buduće prijetnje. Ista autorica navodi da je anksioznost uopće jedan od najčešćih poremećaja kod djece i adolescenata, pa po nekim autorima čak 20% njih bude zahvaćeno u nekom trenutku odrastanja (Morris i sar. 2004). Elis (1994) smatra da ljudi imaju izbor da izađu iz stanja anksioznosti onda kad uoče da je ono disfunkcionalno i samoporažavajuće, odnosno da ne pomaže u rješavanju problema u budućnosti.

METODOLOGIJA

Cilj ovog istraživanja je ispitati povezanost između različitih aspekata virtualnog ponašanja (zavisnost od DM, otuđivanje, socijalizacija, negativan stav, samoprezentacija i virtualni self) i anksioznosti, te školskog uspjeha kod adolescenata. Također, dodatni cilj je ispitati da li postoji statistički značajna razlika u različitim aspektima virtualnog ponašanja između djevojaka i mladića. Na temelju dosadašnjih naučnih spoznaja očekujemo značajnu pozitivnu povezanost između svih aspekata virtualnog ponašanja i anksioznosti kod adolescenata, te značajnu negativnu povezanost sa školskim uspjehom. Također, očekujemo postojanje statistički značajnih razlika u ispitivanim aspektima virtualnog ponašanja između djevojaka i mladića. Prema dosadašnjim empirijskim nalazima očekujemo da će djevojke u odnosu na mladiće imati više rezultate na svim ispitivanim dimenzijama virtualnog ponašanja.

SUDIONICI

Istraživanje je urađeno na prigodnom uzorku od 215 srednjoškolaca, starosti od 15 do 19 godina sa područja Tuzlanskog kantona, Bosna i Hercegovina. Prosječna dob sudionika iznosila je ($M=17,40$, $SD= 1,01$). Uzorak je činilo 117 muških (54,42 %) i 98 (45,58 %) ženskih ispitanika.

INSTRUMENTI

Za procjenu virtualnog ponašanja na društvenim mrežama (VPDM) korišten je upitnik (Bodroža, Popov i Poljak 2009). Upitnik sadži 6 subskala: zavisnost od DM (10 čestica), otuđivanje (9 čestica), socijalizacija (7 čestica), negativan stav (6 čestica), samoprezentacija (5 čestica) i virtualni self (5 čestica). U upitniku se nalazi ukupno 42 tvrdnje, a odnose se na različite vidove ponašanja na društvenim mrežama i mišljenje o njima. Uz tvrdnje je ponuđen Likertov format odgovora od pet stepeni. Pouzdanost subskala se kreće od ($\alpha = 0,886$ do $\alpha = 0.939$).

Anksioznost je mjerena pomoću skale AT 29 (Tovilović i Novović 2008). Skala sadži 29 tvrdnji sa četiri stepena za odgovore. Po sadržaju stavki i na osnovu instrukcije ispitanicima da na njih odgovaraju općenito i u skladu sa svojim uobičajenim reakcijama, sakala AT29 pretenduje da mjeri trajniju dispoziciju za anksiozno reagovanje kao jednodimenzionalni konstrukt. Unutarnja pouzdanost ove skale je visoka kao i kod prethodnih istraživanja ($\alpha = 0.93$).

POSTUPAK

Nakon dobijanja saglasnosti od škola, učenika i njihovih roditelja za sprovođenje i učestvovanje u istraživanju, ispitivanje je izvršeno uživo u četiri škole sa područja Tuzlanskog kantona tokom 2022. godine. Pritom su poštovani principi anonimnosti i dobrovoljnosti. Ispitanicima je data jasna usmena i pisana uputa za rad. Nakon prikupljanja podataka urađene su potrebne statističke analize s ciljem dobijanja odgovora na postavljeni cilj i zadatke istraživanja. Istraživanje je sprovedeno u trajanju od 20 minuta. Ispitanici su prije početka rada dobili instrukcije za popunjavanje instrumentarija.

REZULTATI

Prije glavnih analiza provedene su odgovarajuće provjere preduslova za korištenje adekvatnih statističkih postupaka. U tu svrhu izračunati su osnovni deskriptivni statistički parametri korištenih mjera, a dobijeni su rezultati prikazani u Tablici 1.

Tabela 1: Deskriptivni statistički parametri varijabli korištenih u istraživanju

	N	Min	Max	M	SE	SD	Sk	Ku	KS	P
Zavisnost	215	10.00	39.00	25.13	.512	7.509	-.018	-.870	.105	.000
Virtualno otuđivanje	215	9.00	38.00	21.05	.497	7.297	-.020	-.834	.118	.000
Socijalizacija	215	7.00	35.00	18.49	.421	6.173	.384	-.303	.137	.000
Negativan stav	215	6.00	30.00	16.49	.383	5.616	.089	-.719	.126	.000
Samoprezentacija	215	5.00	24.00	12.71	.317	4.657	.203	-.366	.113	.000
Virtualni self	215	5.00	23.00	11.88	.295	4.328	.234	.258	.133	.000
Anksioznost	215	4	96	56,27	.656	9.30	-.527	.94	.225	.000

Napomena: N - broj ispitanika; M - aritmetička sredina; SEM - Standardna greška aritmetičke sredine; Sk - skjunis; Ku - kurtosis; KS - Kolmogorov Smirnov z test; p – značajnost

Kako je u Tabeli 1 prikazano, vrijednosti rezultata na Kolmogorov Smirnov testu za sve skale korištene u ovom istraživanju su statistički značajne ($p < .001$), što ukazuje da distribucija rezultata statistički značajno odstupa od normalne distribucije. Budući da je Kolmogorov Smirnov test baziran na hi-kvadratu, koji pokazuje značajnost i kod manjih odstupanja kad su uzorci veći, pomoću parametara asimetričnosti i spljoštenosti utvrđeno je kako sve varijable zadovoljavaju Klineove (2011) kriterije normaliteta distribucije, prema kojima se zadovoljavajućim smatraju koeficijenti asimetričnosti u rasponu ± 3 (Sk) i koeficijenti spljoštenosti u rasponu ± 10 (Ku). Koeficijenti asimetričnosti i spljoštenosti za sve varijable u ovom istraživanju su unutar raspona ± 1 . Uvidom u oblik distribucije skala, konstatovano je da distribucije nisu bimodalne niti U-oblika, što, prema Petzu (1997), udovoljava uslovima za primjenu parametrijske statistike.

Kada je u pitanju izraženosti virtualnog ponašanja mladih na društvenim mrežama, rezultati su pokazali da su mladi postigli iznadprosječne vrijednosti na subskali zavisnosti od intereneta ($M=25,13$, $SD=7,50$). Na skali virtualno otuđivanje postižu također iznadprosječne skorove ($M=21,05$, $SD=7,29$). Kada je u pitanju socijalizacija putem DM mladi postižu prosječan skor ($M=18,49$, $SD=6,17$). Na subskali negativan stav prema DM ispitanici također pokazuju prosječan skor od ($M=16,49$, $SD=5,61$). Mladi se samoprezentiraju umjereno ($M=12,71$, $SD=4,65$). Kada je u pitanju virtualni self mladi su postigli prosječne rezultate na ovoj skali ($M=11,88$ $SD=4,32$). Na skali anksioznosti mladi pokazuju iznadprosječan nivo anksioznosti ($M=56,27$, $SD=9,30$).

Povezanost virtualnog ponašanja na društvenim mrežama sa anksioznosti

Kako bi se ispitala povezanost virtualnog ponašanja na društvenim mrežama i anksioznosti proveli smo korelacionu analizu (Tabela 2).

Tabela 2: Povezanost virtualnog ponašanja na DM sa anksioznosti

	1	2	3	4	5	6	7
1. Anksioznost	1	.398**	.551**	.356**	.214**	.400**	.442**
		.000	.000	.000	.002	.000	.000
	201	201	201	201	201	201	201
2. Zavisnost		1	.767**	.780**	.648**	.791**	.698**
			.000	.000	.000	.000	.000
		215	215	215	215	215	215
3. Virtualno otuđivanje			1	.571**	.449**	.651**	.675**
				.000	.000	.000	.000
			215	215	215	215	215
4. Socijalizacija				1	.711**	.820**	.707**
					.000	.000	.000
				215	215	215	215
5. Negativan stav					1	.659**	.555**
						.000	.000
					215	215	215
6. Samoprezentacija						1	.719**
							.000
						215	215
7. Virtualni self							1
							215

Napomena: N=215, **p<.000

Rezultati ukazuju na značajnu povezanost aspekata virtualnog ponašanja na društvenim mrežama sa anksioznosti: zavisnost od društvenih mreža značajno korelira sa spomenutom varijablom ($rZ=.398, p=.00$), virtualno otuđivanje je povezano sa anksioznosti ($rV=.551, p>.01$), socijalizacija putem DM je u značajnoj vezi sa anksioznosti ($rn=.356, p=.00$), negativan stav prema DM je u značajnoj korelaciji sa anksioznosti ($rn=.214, p=.00$), također je samoprezentacija u značajnoj vezi sa anksioznosti ($rsp=.400, p=.00$) kao i virtualni self ($rVS=.442, p=.00$) (Tabela 2).

Virtualno ponašanje na društvenim mrežama i školski uspjeh

Da bi se ispitala povezanost virtualnog ponašanja na društvenim mrežama i školskog uspjeha bilo je potrebno provesti korelacionu analizu (Tabela 3).

Tabela 3: Povezanost virtualnog ponašanja na društvenim mrežama i školskog uspjeha

	1	2	3	4	5	6	7
1. Zavisnost	1	.767**	.780**	.648**	.791**	.698**	-.180**
		.000	.000	.000	.000	.000	.008
	215	215	215	215	215	215	215
2. Virtualno otuđivanje		1	.571**	.449**	.651**	.675**	.126
			.000	.000	.000	.000	.065
		215	215	215	215	215	215
3. Socijalizacija			1	.711**	.820**	.707**	-.464**
				.000	.000	.000	.000
			215	215	215	215	215
4. Negativan stav				1	.659**	.555**	-.400**
					.000	.000	.000
				215	215	215	215
5. Samoprezentacija					1	.719**	-.315**
						.000	.000
					215	215	215
6. Virtualni self						1	-.144*
							.035
						215	215
7. Školski uspjeh							1
							215

Napomena: N=215, * $p<.005$; ** $p<.000$

Rezultati pokazuju da postoji značajna negativna povezanost zavisnosti na društvenim mrežama, socijalizacije, samoprezentacije i virtualnog selfa sa školskim uspjehom ($rZ=-.180, p=.08$), ($rS=-.464, p<0,01$), ($rn=-.400, p<0,01$), ($rSP=-.315, p<0,01$) ($rVS=-.144, p<0,05$), osim virtualnog otuđenja, gdje nije pronađena značajna povezanost sa školskim uspjehom adolescenata ($rV=-.126, p=.065$).

Spolne razlike u virtualnom ponašanju na DM

Kako bi se ispitalo postoje li spolne razlike u aspektima virtualnog ponašanja, provedena je analiza razlika među aritmetičkim sredinama služeći se t-testom za nezavisne uzorke, a dobijeni rezultati prikazani su u Tabeli 4.

Tabela 4: Spolne razlike u virtualnom ponašanju na DM

	Spol	N	M	SD	t	p
1. Zavisnost	Muški	117	24.01	8.02688	-2.412	.017
	Ženski	98	26.46	6.636		
2. Virtualno otuđivanje	Muški	117	19.47	8.441	-3.707	.000
	Ženski	98	22.93	5.070		
3. Socijalizacija	Muški	117	18.39	6.487	-.271	.787
	Ženski	98	18.62	5.807		
4. Negativan stav o DM	Muški	117	16.44	5.625	-.152	.880
	Ženski	98	16.56	5.633		
5. Samoprezentacija	Muški	117	12.70	4.928	-.008	.994
	Ženski	98	12.71	4.336		
6. Virtualni self	Muški	117	11.55	4.645	-1.233	.219
	Ženski	98	12.28	3.903		

Napomena: N - broj ispitanika muških i ženskih; M - aritmetička sredina; SD - standardna devijacija; t - statistika spolnih razlika, p - značajnost

Utvrđene su spolne razlike kod zavisnosti od društvenih mreža ($tZ(213)=-2.412, p=.017$), virtualnog otuđivanja ($tV(213)=-3.707, p=.000$), dok nema spolne razlike u socijalizaciji, negativnom stavu, samoprezentaciji i virtualnom selfu ($tS(213)=-.271, p>0,05$; $tN(213)=-.152, p>0,05$; $tSP(213)=-.008, p>0,05$); $tVS(213)=-.1223, p>0,05$). Navedeni rezultati pokazuju da djevojke, za razliku od muških, postižu veće skorove na subskalama zavisnost i virtualno otuđivanje.

DISKUSIJA

S obzirom na veliku upotrebu društvenih mreža među mladima i široko rasprostranjen uticaj na različite lične, društvene i porodične prilike, ovo istraživanje je provedeno s ciljem da se ispita veza virtualnog ponašanja na društvenim mrežama sa anksioznošću i školskim uspjehom adolescenata. Nalazi istraživanja navode na zaključak o negativnom djelovanju Interneta na mentalno zdravlje i socijalni život njegovih korisnika (Campell, Cumming i Hughes 2008). Međutim, postoje istraživanja koja pokazuju da Internet ne uništava socijalnu mrežu njegovih korisnika, već da je učvršćuje i pomaže njenom održavanju (Gross et al. 2002), kao i da ne dovodi do smanjenja učestvovanja njegovih korisnika u realnom društvenom životu (Katz i Aspden 1997, prema Antonijević 1999).

Prema Carević, Mihalić i Sklepić (2013) srednjoškolci veliku količinu slobodnog vremena provode na Internetu. Rezultati ovog istraživanja su pokazali da na određenim dimenzijama virtualnog ponašanja na društvenim mrežama adolescenti postižu iznadprosječne skorove kao što su dimenzija zavisnost od interneta i virtualno otuđivanje. Bitno je napomenuti da sam visok skor na skali nije dovoljan indikator za postavljanje dijagnoze zavisnosti, već je neophodno konsultovati ček-listu simptoma iz etabliranih klasifikacionih sistema (ICD-10 ili DSM-Vi njihovih budućih verzija). Kada je u pitanju samoprezentacija, rezultati pokazuju umjereno izraženu težnju samoprezentiranju. Nisu pronađene veće vrijednosti, iznad prosjeka, na dimenzijama socijalizacija, virtualni self, negativan stav.

U rezultatima je uočeno da adolescenti umjereno koriste DM kao još jedan način za pronalaženje novih prijatelja ili čak intimnih partnera. Također adolescenti ne pokazuju veće nezadovoljstvo društvenim mrežama, odnosno loša iskustva na osnovu dimenzije negativan stav prema DM. Na osnovu dimenzije virtualni self nije uočeno da adolescenti pretjerano brinu o impresiji koju će ostaviti u virtualnom okruženju, odnosno da nije izražena visoka težnja ka potvrđivanju ličnog identiteta putem Internet interakcija. Ovakve rezultate moguće je objasniti na način da mladi ljudi imaju tendenciju da budu članovi društvenih mreža, zbog sklonosti ka komuniciraju s drugima, radoznalosti i želje da imaju drugačiji život. Virtualno umrežavanje omogućava korisnicima da se okupljaju i formiraju on-line zajednice. Rezultati su većim dijelom u skladu sa rezultatima istraživanja koji ukazuju na povećano korištenje društvenih mreža. Često zbog te radoznalosti i brojnih izazova prelaze granice primjerenog korištenja društvenih mreža. Pokušavaju društvenim mrežama kompenzirati nedostatak određenih vještina i umanjiti disforična osjećanja. Kao objašnjenje za veći

skor na dimenziji samoprezentacije opredijelili smo se za stav da mladi žele pokazati se u najboljem svjetlu i tako prezentirati, kako bi bili pozitivno vrednovani. U današnjem društvu društvene mreže i njihovo korištenje jedan je od načina na koji učenici provode svoje slobodno vrijeme.

U poređenju sa drugim istraživanjima naši rezultati su u skladu sa nalazima Biro, Smederevac i Novović (2009). Također se navodi da pojedinci s različitim osobnostima se predstavljaju na različite načine i imaju različite navike korištenja društvenog umrežavanja (Zhang 2015). Društvene mreže dozvoljavaju da vlastito prezentiranje bude maskirano ili iskrivljeno (Hill 2014). Podaci iz drugih istraživanja pokazuju i da 93% ljudi u dobi od 15 do 17 godina imaju mobilni pristup Internetu putem telefona ili tableta; dok je Facebook i dalje veoma popularan, Instagram i Twitter više cijene tinejdžeri (Statista 2016). Bilo da se radi o računaru ili mobilnom uređaju, mladi koriste društvene medije svakog budnog sata. Smatra se da je konstantno povećavanje upotrebe Interneta (povećana tolerancija) sa ciljem postizanja zadovoljstva; dok ponavljani, ali neuspješni pokušaji da se smanji vrijeme provedeno na Internetu izazivaju osjećanja depresivnosti, iritabilnosti, nemira te česte promjene raspoloženja. Opasnost od gubitka bliskih interpersonalnih veza i profesionalnih i obrazovnih prilika zbog upotrebe Interneta se također ističe, kao i korištenje da bi se pobjeglo od problema ili u cilju oslobađanja od disforičnih raspoloženja (Chak & Leung 2002).

U ovom radu je utvrđena povezanost aspekata virtualnog ponašanja na društvenim mrežama sa anksioznosti: zavisnost od društvenih mreža značajno korelira sa spomenutom varijablom, virtualno otuđivanje je povezano sa anksioznošću, socijalizacija putem DM je također u značajnoj vezi sa anksioznošću, negativan stav prema DM i samoprezentacija su u značajnoj korelaciji sa anksioznošću kao i virtualni self. Uglavnom, rezultati u ovom istraživanju, kad je u pitanju veza virtualnog ponašanja na društvenim mrežama sa anksioznošću, se slažu sa nalazima Vannucci, Flannery i McCauley Ohannessian (2016) koji su proveli istraživanje na uzorku od 563 Amerikanaca (18-22 god., 50,2% žena) analizirajući prosječnu količinu dnevnog provedenog vremena na društvenim mrežama, te anksiozne simptome sudionika. Dobijeni rezultati pokazali su značajnu pozitivnu povezanost korištenja društvenih mreža i anksioznosti kao trajne osobine ličnosti (više vremena provedeno na društvenim mrežama bilo je povezano s većim anksioznim smetnjama). Međutim, nije dobijena značajna povezanost korištenja društvenih mreža i trenutnih anksioznih smetnji. Također, Vannucci i suradnici (2016) otkrili su da je češće korištenje društvenih mreža bilo značajno povezano s većom vjerovatnošću obolijevanja od neke vrste anksioznog

poremećaja, što ima važne implikacije za kliničku dijagnozu i intervenciju. Woods i Scott (2016) zaključuju kako anksioznost onemogućuje kvalitetan san, te samim time anksiozni adolescenti češće koriste društvene mreže preko noći kada ne mogu zaspati. Nadalje, Becker, Alzahabi i Hopwood (2013) proveli su zanimljivo istraživanje u kojem su proučavali povezanost istovremenog korištenja više društvenih mreža (engl. multitasking) i socijalne anksioznosti, te depresije. Naime, u zadnje vrijeme dolazi do izrazitog porasta količine vremena provedenog na istodobnom korištenju dvije ili više vrsta društvenih mreža. Autori navode kako multitasking može dovesti do poteškoća u kognitivnim sposobnostima, tačnije u sustavu pažnje. Budući da se kod korištenja društvenih mreža pojedinci konstantno i u kratkom periodu prebacuju s jedne društvene mreže na drugu, otežava se filtriranje podražaja, odnosno fokusiranje na glavni podražaj i ignoriranje ostalih. Becker i suradnici (2013) smatraju kako bi upravo smanjena kontrola pažnje mogla održati ili čak uzrokovati anksioznost i depresiju.

Rezultati istraživanja Beckera i saradnika (2013) u kojem je sudjelovalo 319 studenata pokazali su da je multitasking specifičan prediktor anksioznih smetnji i depresivnog stanja (Becker i suradnici, 2013). Postoji značajna povezanost ovisnosti o Internetu i drugih problema mentalnog zdravlja, pri čemu je posebno uočljiva povezanost sa poremećajima raspoloženja i anksioznosti (Hundrić, Ricijaš i Vlček 2018).

Prema Dehghani i Mahmoodabadi (2018) utvrđeno je da postoji odnos između upotrebe virtualnih društvenih mreža i stresa kod muških i značajna veza između upotrebe virtualnih društvenih mreža i depresije, anksioznosti i stresa kod ženskih korisnika. Dalje se navodi da virtualne društvene mreže mogu uticati na anksioznost i stres među mladima, što naglašava potrebu obrazovanja mladih i porodica. Korištenje Interneta ima negativne psihološke posljedice, poput depresije, niskog samopoštovanja i anksioznosti (Azizi, Esmaeli i Dhghan Manshadi 2016). Odnos između društvenih mreža i anksioznosti je prikazan u brojnim studijama. Jedna od studija je pokazala da 45% mladih će biti zabrinuti ako ne mogu pristupiti društvenoj mreži i e-pošti (Strickland 2014). Prema APA (2017) 43% Amerikanaca stalno prati e-maileve i virtualne mreže, što je u vezi sa većim stresom kod ovih ljudi. Turi et al. (2014) ističu da su anksioznost, stres i depresija kod studenata ovisnika o Internetu bili znatno veći od normalnih korisnika.

Istraživanje odnosa zavisnosti od Interneta i mentalnog zdravlja, a koje su proveli na Univerzitetu Sari Azad, pokazuje da studenti ovisni o Internetu su više depresivni i zabrinuti. Studija Primack i saradnici (2017) provedena na 1787 mladih ljudi od 19 do 32 godine ukazuje da postoji odnos između upotrebe virtualnih društvenih mreža,

anksioznosti i depresivnosti. Leodoro i drugi (2014) su pronašli kako upotreba Facebooka uzrokuje depresiju, anksioznost i stres. U svom istraživanju Lin i saradnici (2016) su utvrdili odnos između upotrebe virtualnih društvenih mreža i anksioznosti.

Jedno od objašnjenja značajne veze korištenja društvenih mreža i anksioznosti može biti, između ostalog, da većina korisnika obično pokušava svoj život pokazati boljim nego što je u stvarnosti. U objašnjavanju odnosa između društvenih mreža i anksioznosti moguće je i to da se anksioznost javlja kod korisnika prije samog pristupa društvenim mrežama, a osjećaju se bolje prilikom korištenja. S druge strane, moguće je da je anksioznost rezultat pretjerane upotrebe virtualnih mreža. Prema Dehghani i Mahmoodabadi (2018) ljudi koji koriste više društvene mreže su neprestano provjeravali poruke i moguće je da oni osjećaju anksioznost ako nemaju pristup Internetu. Prema rezultatima Seabrooka i ostalih (2016) nije bilo značajnog odnosa između upotrebe virtualnih mreža i anksioznosti, odnosno depresije kod muškaraca. Budući da ih upotreba društvenih mreža vodi do pozitivne interakcije i socijalne podrške, njihova anksioznost i depresivnost se smanjuju.

Vežu između virtualnog ponašanja na DM i anksioznosti možemo objasniti i na osnovu očekivanja adolescenata kakve će povrtane informacije dobiti od virtualnih prijatelja. Anksioznost je i u podlozi želje da se što bolje predstave te previše vremena provode na društvenim mrežama prokrastirajući obaveze. Postoje i istraživanja koja su oprečna navedenim kada je u pitanju socijalna anksioznost i ponašanje na društvenim mrežama. Jedno od dominantnih stanovišta o karakteristikama korisnika Interneta opisano je kroz teoriju socijalne kompenzacije (Peter, Valkenburg i Schouten 2005). Ona odražava gledište da je komunikacija preko Interneta privlačna socijalno anksioznim, povučenim, introvertnim osobama, koje kroz ovaj vid komunikacije kompenzuju probleme u socijalnom funkcionisanju. Na taj način, virtualna komunikacija pruža mogućnost opisanim korisnicima da se ostvare na socijalnom planu. Anonimnost i mogućnost kreiranja novog identiteta također su se pokazali relevantnim činiocima privlačnosti virtualne komunikacije za socijalno anksiozne osobe (Chak i Leung 2004). Na taj način posljedice eventualno neuspješne komunikacije su relativizovane, što je značajno za smanjenje socijalne anksioznosti. Nalazi nekih istraživanja sugerišu viđenje Interneta i virtualne komunikacije kao sigurnog okruženja u kome socijalno anksiozne osobe imaju priliku da poboljšaju svoje socijalne veštine, odnosno mogućeg terapijskog dejstva takve komunikacije na redukciju socijalne anksioznosti (Scealy, Phillips i Stevenson 2002).

Prema Bodroža, Jovanović i Popov (2008) postoje istraživanja koja pokazuju da Internet ne uništava socijalnu mrežu njegovih korisnika, već da je učvršćuje i pomaže

njenom održavanju (Gross et al. 2002), kao i da ne dovodi do smanjenja učestvovanja njegovih korisnika u realnom društvenom životu (Antonijević 1999). McKenna (Bargh i McKenna 2004) smatra da Internet ne omogućava osobama samo da budu ono što nisu, nego im omogućava i da istaknu one aspekte sopstvene ličnosti koji u off-line interakciji teže dolaze do izražaja (npr. skrivene talente i kompetencije). O privlačnosti komunikacije putem Interneta govori i podatak da je za mnoge korisnike on postao predmet patološke vezanosti i kompulsivne upotrebe (Bugarski 2003).

Sve veći broj stručnjaka pokazuje interes za posljedice koje ponašanje u virtualnom kontekstu ima na postignuće učenika? Rezultati u ovom istraživanju su pokazali da postoji značajna negativna povezanost školskog uspjeha sa zavisnošću na društvenim mrežama, socijalizacijom, samoprezentacijom i virtualnim selfom osim sa virtualnim otuđenjem, gdje nije pronađena značajna povezanost kod adolescenata. Navedeni rezultati upućuju da su potrebne strategije za preventivno djelovanje u cilju racionalnog korištenja društvenih mreža, očuvanja mentalnog zdravlja adolescenata i njihovog boljeg školskog postignuća.

Kako bismo uporedili naše rezultate sa drugim istraživanjima, navest ćemo neke od njih. U istraživanju Čizmić (2013) je pronađeno da je dnevna količina vremena provedena na društvenim mrežama negativno povezana sa školskim uspjehom učenika, dok nema povezanosti u slučaju mlađih učenika nižih razreda. Živković i Maršić (2014) navode da učenici s boljim školskim uspjehom u prosjeku više koriste Internet u odnosu na učenike s lošijim školskim uspjehom. Igranje igara na Internetu negativno je povezano sa školskim uspjehom učenika. Učenice koji imaju bolji školski uspjeh više koriste Internet u svrhu obrazovanja, za razliku od učenika koji imaju lošiji školski uspjeh i Internet koriste više u svrhu zabave. Moglo bi se istaći da su rezultati dvojaki, dok jedni autori u svojim istraživanjima izvještavaju o pozitivnim korelacijama korištenja Interneta s uspješnosti (Jackson i sar. 2010; Jackson i sar. 2006.), te s ukupnim školskim uspjehom (Borzekowski i Robinson 2005.), drugi autori nisu dobili značajnu povezanost (Hunley i sar. 2005.). Također, rezultati u matematičkim testovima nisu bili povezani s korištenjem Interneta (Jackson i sar. 2006). Susan Greenfield (2014) utvrdila je da digitalna tehnologija ima štetne efekte na ličnost, identitet i odnose. Također se navodi da pretjerano korištenje Interneta kod nekih učenika može biti povezano s problemima u učenju (Kubey i sar. 2001). Istraživanja pokazuju kako igranje igara na Internetu te korištenje Interneta u zabavne svrhe ima negativnu povezanost sa školskim uspjehom učenika (Kurbey i sar. 2001). Jackson i sar. (2010) su utvrdili i pozitivnu povezanost igranja video igara s vizualno-prostornim vještinama učenika.

Prema istraživanju Lin i sar. (2016), kada su u pitanju spolne razlike, nije prepoznat odnos između upotrebe socijalne mreže i depresija odnosno anksioznosti kod muškaraca. Uočena je značajna veza odnosa između društvenih mreža i depresije, anksioznosti i stresa kod žena. Žene koje provode više vremena na društvenim mrežama su negativno raspoložene (Dehghani & Mahmoodabadi 2018). U ovom istraživanju utvrđene su spolne razlike u virtualnom ponašanju na društvenim mrežama kod dimenzija zavisnosti i virtualnog otuđivanja, dok nema spolne razlike u socijalizaciji, negativnom stavu, samoprezentaciji i virtualnom selfu. U poređenju sa drugim istraživanjima rezultati su djelimično saglasni. Prema Biro, Smederevac i Novović (2010) značajne spolne razlike dobijene su na dimenzijama zavisnost i virtualni self. Na obje dimenzije žene postižu značajno više skorove od muškaraca. Myers i Crowther (2009, prema Raymer 2015) dolaze do spoznaja da pojedinci koji vrše društvene usporedbe imaju i višu razinu nezadovoljstva svojim tijelom, osobito žene. Mogući razlog tome je da žene više koriste društvene mreže za uspoređivanje s drugima i prikupljanje informacija dok ih muškarci prvenstveno koriste za pregled profila drugih ljudi i pronalazak prijatelja (Haferkamp i sar. 2012, prema Zuo 2015). Morrison i sar. (2003, prema Raymer 2015) tvrde da žene s nižom razinom samopoštovanja imaju tendenciju sudjelovanja u društvenoj usporedbi. Prema Chou i Edge (2012) pojedinci s višom razinom zabrinutosti o vlastitom izgledu mogu biti skloniji patološkoj internetskoj ovisnosti, osobito društvenim mrežama.

Veća sklonost žena da razviju zavisnost od društvenih mreža mogla bi se pripisati karakteristikama Internet okruženja u kom su standardi vezani za društveno očekivane spolne uloge i ponašanja manje strogi i kontrolisani, te se korisnice stoga osećaju dezinhibirano i slobodnije, što može voditi vezanosti za ovo okruženje. Kada je u pitanju aktivno kreiranje virtualnog selfa, moguće je da žene virtualni profil doživljavaju kao pandan fizičkom izgledu (kome one tradicionalno posvećuju više pažnje od muškaraca), te da je sličan obrazac brige o „javnom selfu“ prenijet i na on-line okruženje.

Korištenje društvenih mreža bazirano je na kreiranju virtualnog profila koji predstavlja ličnu prezentaciju osobe na Internetu, a preko kog se potom ostvaruje komunikacija sa drugim korisnicima istog servisa, bilo poznanicima iz off-line okruženja ili novim on-line prijateljima. Prema Biro, Smederevac i Novović (2009) rezultati pokazuju da u faktore rizika za razvoj zavisnosti od DM kod žena spadaju neuroticizam i socijalna anksioznost, kao i introverzija i niska savjesnost. Također su značajni introverzija, socijalna anksioznost, ali i niska prijatnost. Sa druge strane, DM kao poligon za razvoj i proširivanje socijalne mreže na funkcionalniji način ko-

ristit će ekstravertne, emocionalno stabilnije i manje socijalno anksiozne žene, koje su pri tom otvorenije za nova iskustva, kako u on-line tako i u off-line okruženju.

Prethodno navedeni autori dalje ukazuju da emocionalno manje stabilni i na potrebe drugih manje osetljivi muškarci će biti skloniji i samoprezentaciji u svrhu pridobijanja naklonosti drugih, a negativan stav prema DM razvije najprije emocionalno nestabilni i manje savjesni muškarci. Konačno, valja uočiti da su socijalizaciji putem DM skloniji emocionalno stabilni muškarci i generalno otvoreniji za nova iskustva.

OGRANIČENJA I PREPORUKA ZA DALJA ISTRAŽIVANJA

Očito su neophodna dodatna istraživanja ne samo za potvrđivanje do sada dobijenih rezultata već i za proučavanje neistraženih pitanja iz ovog područja. Smatra se da dosadašnja istraživanja treba uzeti s rezervom pri pokušaju dobijanja realne slike o današnjem uticaju korištenja Interneta na školski uspjeh. Istraživanja koja su rađena nisu dovoljno opsežna i s jednoznačnim su rezultatima. Također, pri ispitivanju društvenih mreža autori se služe najčešće upitnicima za samoprocjenu, gdje postoji veća mogućnost davanja socijalno poželjnih odgovora. U narednim istraživanjima bilo bi korisno istražiti odnos virtualnog ponašanja na društvenim mrežama sa drugim psihološkim konstruktima kao što su: depresija, stres, samopoštovanje, te sagledati da li postoje određene razlike u korištenju društvenih mreža u odnosu na dob ispitanika. Pored svega potrebno je znati da živimo u vremenu informatizacije s Internetom kao najvažnijim medijem s najvećom bazom informacija i stoga on može biti koristan i u obrazovanju. Učenici vođeni stručno osposobljenim učiteljima, nastavnicima ili profesorima mogu u Internetu pronaći kvalitetan izvor znanja. Na prosvjetnim radnicima je zadaća poticati učenike i za korištenje novih, savremenijih načina pristupa informacijama i tako im olakšati i podići kvalitetu obrazovanja.

ZAKLJUČAK

Rezultati pokazuju da adolescenti postižu iznadprosječne rezultate na subskalama zavisnosti i virtualna otuđenost dok na drugim subskalama to nije slučaj. Utvrđene su spolne razlike u određenim aspektima virtualnog ponašanja na društvenim mrežama, i to kod zavisnosti od društvenih mreža i virtualnog otuđivanja, dok nema značajne spolne razlike u socijalizaciji, negativnom stavu prema društvenim mrežama, samoprezentaciji i virtualnom selfu (iako na svim subskalama djevojke postižu veće skorove). Pronađena je

značajna negativna povezanost zavisnosti na društvenim mrežama, socijalizacije, samo-prezentacije i virtualnog selfa sa školskim uspjehom osim virtualnog otuđenja gdje nije pronađena značajna povezanost sa školskim uspjehom adolescenata. Rezultati ukazuju na povezanost svih aspekata virtualnog ponašanja na društvenim mrežama sa anksioznošću (zavisnost od društvenih mreža, virtualno otuđivanje, socijalizacija, negativan stav prema DM, samoprezentacija i virtualni self).

Iako postoji velik broj negativnih posljedica korištenja društvenih mreža, moguće je razvijati pozitivna ponašanja adolescenata. Dakle, važno je zaštititi djecu i mlade koji tek pristupaju virtualnom svijetu. Jedno je ipak sigurno, živimo u vremenu informatizacije s Internetom kao najvažnijim medijem, s najvećom bazom informacija i stoga on može biti koristan i u obrazovanju. Učenici vođeni stručno osposobljenim učiteljima, nastavnicima ili profesorima u Internetu nalaze kvalitetan izvor znanja. Na prosvjetnim radnicima je zadaća poticati učenike i za korištenje novih, suvremenijih načina pristupa informacijama i tako im olakšati i podići kvalitetu obrazovanja. Škole su jedan od presudno važnih faktora za unapređenje mentalnog zdravlja adolescenata. Unapređenje mentalnog zdravlja putem promotivnih programa u školama može da razvije osobine koje povećavaju rezilijentnost školske djece. Integrirani pristup uključuje učenike, nastavnike, roditelje kao i socijalne organizacije i grupe. Programi mogu biti usmjereni na ponašanje, samokontrolu, socijalne i emocionalne vještine, akademska postignuća i vještine rješavanja problema. Potrebno je znatno ulaganje u usluge mentalnog zdravlja djece i adolescenata, omogućavanje rane identifikacije ranjivih mladih ljudi, s boljim pristupom podršci i liječenju. Nemoguće je pobeći od novih tehnologija, ali moramo naučiti da ih koristimo na primjeren način.

LITERATURA

1. American Psychological Association (2017), *Stress in America: Coping with Change*, Stress in America Survey; preuzeto 16. 04. 2022. sa: <https://www.apa.org/news/press/releases/>
2. Antonijević, Smiljana (1999), "Virtualne zajednice i društveni odnosi na Internetu", *Sociologija*, XLI(2), 187-200.
3. Bardak-Ćurko, Nataša (2020), "Prikaz slučaja racionalno-emotivne bihejvioralne terapije anksiozno-depresivnog stanja", *Društvene i humanističke studije*, 2(11), 229-248.
4. Bargh, John A., Katelyn Y. A. McKenna (2004), "The Internet and social life", *Annual review of psychology*, 55, 573-590.

5. Begić, Dražen (2016), *Psihopatologija*, Medicinska naklada, Zagreb
6. Becker, Mark W., Reem Alzahabi, Christopher J. Hopwood (2013), "Media multitasking is associated with symptoms of depression and social anxiety", *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 16(2), 132–135
7. Biro, Mikloš, Snežana Smederevac, Zdenka Novović (2009), *Procena psiholoških i psihopatoloških fenomena*, Centar za primenjenu psihologiju, Beograd
8. Borovčanin, Milica, Slavica Đukić-Dejanović, Goran Mihajlović (2008), "Biološke osnove anksioznosti i novine u psihofarmakološkom tretmanu anksioznih poremećaja", *Engrami – časopis za kliničku psihijatriju, psihologiju i granične discipline*, 30(3–4), 53–59.
9. Borzekowski, Dina L. G., Thomas N. Robinson (2005), "The Remote, the Mouse, and the No. 2 Pencil: The Household Media Environment and Academic Achievement Among Third Grade Students", *Archives of Pediatric Adolescent Medicine*, 159(7), 607-613.
10. Bodroža, Bojana, Sandra Jovanović, Boris Popov (2008), "Latentna struktura ponašanja u virtualnim društvenim zajednicama i njegove relacije sa socijalnom anksioznošću", *Primenjena psihologija*, 1(1-2), 19-35
11. Bugarski, Vojislava (2003), "Zavisnost od Interneta – na putu ka novoj dijagnostičkoj kategoriji", *Aktuelnosti iz neurologije, psihijatrije i graničnih područja*, 2, 50–56.
12. Campell, Andrew J., Steven R. Cumming, Ian Hughes, (2008), "Internet use by socially fearful: Addiction or therapy? *Cyberpsychology & Behavior*, 9(1), 69-81.
13. Carević, Nina, Mateja Mihalić, Marina Sklepić (2014), "Ovisnost o Internetu među srednjoškolcima", *Socijalna politika i socijalni rad*, 2(1), 64-81.
14. Chak, Katherine, Louis Leung (2004), "Shyness and locus of control as predictors of Internet addiction and Internet use", *Cyberpsychology and Behavior*, 7(5), 559–570.
15. Chou, Hui-Tzu Grace, Nicholas Edge (2012), "'They are happier and having better lives than I am': the impact of using Facebook on perceptions of others' lives", *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15(2), 117-121
16. Čizmić, M. (2013), *Povezanost vremena provedenog na društvenim mrežama i u druženju s vršnjacima sa školskim uspjehom*, Diplomski rad, Učiteljski fakultet, Zagreb

17. Dastjerdi, Negin Barat, Somayah Sayadi (2013), "Relationship between using social networks and Internet addiction and depression among students", *Journal of Research Behavioral Sciences*, 10(5), 332-341.
18. Dehghani, Fatemeh, Hassan Zareei Mahmoodabadi (2018), "The Effect of Using Virtual Social Networks on Depression, Anxiety, and Stress among Young Adults", *Social Behavior Research & Health*, 2(1), 174-180.
19. Dodig Hundrić, Dora, Neven Ricijaš, Monika Vlček (2018), "Mladi i ovisnost o Internetu – pregled suvremenih spoznaja", *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 54(1), 123-137.
20. Ellis, Albert, Windy Dryden (2002), *Racionalno-emotivna bihevioralna terapija*, Naklada Slap, Jastrebarsko
21. Ellis, Albert, Robert A. Harper (1975), *Vodič u razuman život*, REBT centar, Beograd
22. Gross, Elisheva F., Jaana Juvonen, Shelly L. Gable (2002), "Internet use and well-being in adolescence", *Journal of social issues*, 58(1), 70-99.
23. Greenfield, Susan (2018), *Promjene uma*, Školska knjiga, Zagreb
24. Hunley, Sawyer A., James H. Evans, Maria Delgado-Hachey, Judy Krise, Tammy Rich, Connie Schell (2005), "Adolescent Computer Use and Academic Achievement, Adolescence", 40(158), 307-318.
25. Jackson, Linda A., Alexander von Eye, Frank A. Biocca, Gretchen Barbatsis, Yong Zhao, Hiram E. Fitzgerald (2006), "Does Home Internet Use Influence the Academic Performance of Low-Income Children", *Developmental Psychology*, 42(3), 429-435.
26. Jackson, Linda A., Alexander von Eye, Edward Witt, Yong Zhao, Hiram Fitzgerald (2010), "A longitudinal study of the effects of Internet use and videogameplaying on academic performance and the roles of gender, race and income in these relationships", *Computers in Human Behavior*, 27(1), 228-239.
27. Jelenchick Lauren A., Jens C. Eickhoff, Megan A. Moreno (2013), "'Facebook depression?'" Social networking site use and depression in older adolescents", *Journal of Adolescent Health*, 52(1), 128-130.
28. Peter, Jochen, Patti M. Valkenburg, Alexander P. Schouten (2005), "Developing a model of adolescent friendship formation on the Internet", *Cyberpsychology and Behavior*, 8(5), 423-430.
29. Kubey, Robert W., Michael J. Lavin, John R. Barrows (2001), "Internet Use and Collegiate Academic Performance Decrements: Early Findings", *Journal of Communication*, 51(2), 366-382.

30. Krnetić, Igor (2006) "Evaluacija racionalno emotivno bihevioralne terapije socijalne anksioznosti: istraživanje na pojedincu", *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Nišu*, dostupno na: http://www.krnetic.com/download/Igor_Krnetic_Prikaz_slucaja_racionalno_emotivno_bihevioralne_terapije_socijalne_anksioznosti.pdf
31. Marić, Zorica (2003), *Priručnik iz racionalno-emotivno-bihevioralne terapije*, REBT centar, Beograd
32. Marić, Zorica (2000), *Priručnik za primarni kurs iz racionalno-emotivno-bihevioralne terapije*, Pridruženi trening centar Instituta Albert Ellis, Beograd
33. McCrae, Niall, Sheryl Gettings, Edward Pursell (2017), "Social Media and Depressive Symptoms in Childhood and Adolescence: A Systematic Review", *Adolescent Res Rev*, 2, 315–330.
34. Morris, Tracy L., John S. March (ed.) (2004), *Anxiety Disorders in Children and Adolescent*, The Guilford Press, New York
35. Primack, Brian A., Ariel Shensa, César G. Escobar-Viera, Erica L. Barrett, Jaime E. Sidani, Jason B. Colditz, A. Everette James (2017), "Use of multiple social media platforms and symptoms of depression and anxiety: A nationally-representative study among US young adults", *Computers in Human Behavior*, 69, 1-9
36. Raymer, Kristine (2015), *The effects of social media sites on self-esteem*, Rowan University, New Jersey
37. Scealy, Marita, James G. Phillips, Roger Stevenson (2002), "Shyness and anxiety as predictors of patterns of Internet usage", *Cyberpsychology & Behavior*, 5(6), 507–515.
38. Statista (2016), *Reach of leading social media and networking sites used by teenagers and young adults in the United States*; <https://www.statista.com/statistics/199242/social-media-and-networking-sites-used-by-us-teenagers/> pristupljeno 17. 11. 2022.
39. Turi, Amir, Mohammadreza Miri, Davoud Beheshti, Elaheh Yari, Horiyeh Khodabakhshi, Gholamreza Anani Sarab (2014), "Prevalence of Internet addiction and its relationship with anxiety, stress, and depression in intermediate students in Birjand city", *Journal of Birjand University of Medical Sciences*, 22(1), 67-75.
40. Seabrook, Elizabeth M., Margaret L. Kern, Nikki S. Rickard (2016), "Social networking sites, depression, and anxiety: A systematic review", *JMIR Mental Health*, 3(4), e50

41. Vannucci, Anna, Kaitlin Flannery, Christine McCauley Ohannessian (2016), "Social media use and anxiety in emerging adults", *Journal of Affective Disorders*, 207, 163–166.
42. Woods, Heather Cleland, Holly Scott (2016) "#Sleepyteens: Social media use in adolescence is associated with poor sleep quality, anxiety, depression and low self-esteem", *Journal of Adolescence*, 51, 41–49.
43. Yi Lin, Liu, Jaime E. Sidani, Ariel Shensa, Ana Radovic, Elizabeth Miller, Jason B. Colditz, Beth L. Hoffman, Leila M. Giles, Brian A. Primack (2016), "Association between social media use and depression among US young adults", *Depression and Anxiety*, 33(4), 323-331
44. Zuo, Angie (2015), *Measuring Up: Social Comparisons on Facebook and Contributions to Self- Esteem and Mental Health*, University of Michigan, Michigan
45. Živković, Vedrana, Tošo Maršić (2014), "Povezanost učeničkog pretraživanja nastavnih sadržaja na Internetu sa školskim uspjehom", *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*, 5(1), 123-131.

THE CORRELATION OF VIRTUAL CONDUCT ON SOCIAL NETWORKS WITH ANXIETY AND SCHOOL ACHIEVEMENT OF ADOLESCENTS

Summary:

Today's generation of young people is immersed in the virtual world, which increasingly leads to a negative trend - socially isolated individuals. Recently, there has been an accelerated development of social networks that have changed the way of communication and interaction between people, which has had a special impact on young people. There are multiple attempts to reduce the time spent on social networks because of the countless consequences that arise: anxiety, depression, irritability, restlessness, frequent mood swings. Therefore, the main problem was to examine the relationship between virtual behavior on social networks with adolescent anxiety while the goal was to assess the virtual behavior of young people in relation to gender and school success as well as the relationship of virtual behavior on social networks with anxiety in raising awareness of the importance of prevention and adolescent mental health care. The research was conducted among 215 high school students, ages 15 to 19 years from the Tuzla Canton, Bosnia and Herzegovina. There were 117 male (54.42%) and 98 (45.58%) female participants. The questionnaire used to analyze virtual behavior on social networks (VPDM) is divided

into six subscales (DM addiction, alienation, socializing, negative attitude, self-presentation, and virtual self). The Anxiety Rating Scale (AT 29) was used to assess anxiety. The findings show that all facets of virtual conduct on social networks are associated with anxiety. When it comes to gender differences in the examined aspects of virtual behavior, the results show that girls achieve statistically significantly higher results on the dimensions of dependence on social networks and virtual alienation compared to boys, while these gender differences did not prove to be statistically significant on other aspects of virtual behavior. In addition, with the exception of virtual alienation, the study discovered a negative relationship between academic success and features of virtual behavior. The results indicate that in order to make more rational use of social networks, strategies are needed for preventive action, the preservation of the mental health of young people and improvement of their school achievement.

Keywords: virtual behavior on social networks; anxiety; school achievement; adolescents

Adresa autora

Author's address

Nermin Mulaosmanović

Univerzitet u Tuzli

Filozofski fakultet

nerminmulaosmanovic1@gmail.com